

U bent wereldburger. Proficiat!

Ekstermolengroep, 20 april 2005

Of we dat graag hebben of niet, we zijn allemaal wereldburgers. We hebben Turkse of Nederlandse burens, verorberen een Thaise wokschotel of een Mexicaanse taco, dragen een T-shirt 'made in China', verruimen onze horizon met verre reizen, chatten met onbekenden op het Internet, genieten van Afrikaanse muzikanten op zomerfestivals, zien van Anchorage tot Lyon dezelfde nieuwsbeelden over het TV-scherm paraderen.

De globalisering is onontkoombaar en onomkeerbaar. We beseffen dat we niet enkel Vlaming en Belg zijn; we worden meer en meer Europeaan en heel snel ook burger van een wereld die in snel tempo verstrengelt tot een kluwen van economische, politieke, ecologische, sociale en culturele relaties. Die wereld oogt niet altijd even aangenaam. Er is méér aan de hand dan proeven van de culturen van de burens: we merken ook dat zwart geld wegvloeit naar fiscale paradijzen in de plaats van pensioenen te betalen, we zien de benzineprijzen aan onze pomp stijgen als er politieke onrust is in het Midden-Oosten en we kreunen onder de concurrentie vanuit Hongarije, India of China. Samen met de bedrijven verdwijnen onze jobs naar die goedkopere loonlanden. Zo worden onze koopkracht en welvaart bedreigd. Of ineens is er die druk om langer te werken, meer uren per week voor hetzelfde geld, extra jaren voor misschien niet eens een even groot pensioen.

Die eengemaakte wereld laat ook fanatisme en terrorisme de globe rond reizen. Radicale moslims slaan toe van Afghanistan en Irak tot New York en Madrid, van de Filippijnen tot Soedan. Armoede, geweld en milieuverloedering stuwt vluchtelingen naar plaatsen waar ze hopen op een inkomen: uit Mexico en heel Latijns-Amerika richting Noord-Amerika, uit Afrika en grote delen van Azië richting Europa. De aarde raakt opgewarmd en we riskeren een minder leefbare toekomst. We zullen moeten wennen aan meer en heviger stormen, aan noodweer en overstromingen, aan stijgende oceanen en zeeën die vruchtbaar en dichtbevolkt land heroveren, misschien zelfs aan een lagere voedselproductie.

Dergelijke risico's en onzekerheden maken veel mensen bang. Bang voor de bozige buitenwereld – bang voor al wat vreemd is. De media geven extra voedsel aan die angsten door een focus op al wat fout loopt, zeker in het buitenland. Maar het is een illusie te denken dat wie dan ook de buitenwereld 'buiten' kan houden. De enige rationele en verantwoorde vraag is hoe we als Vlaamse wereldburgers best de wereld mee organiseren.

Vlaanderen op weg in de wereld

Waar staat Vlaanderen in de globalisering en hoe kijkt dit gebied tegen de snel veranderende wereld aan? Dat is de dringende vraag. Ze ligt op de tafel van onze regering en zijn ministers, ons parlement, onze gemeenten, ons onderwijs, onze vakbonden, werkgevers en andere sociale partners, onze media, onze NGO's. Allen hebben ze de plicht om mee na te denken over hoe Vlaanderen en de Vlamingen het wereldburgerschap vorm kunnen geven.

De Ekstermolengroep geeft alvast een aanzet via de volgende vragen:

- Leren - levenslang leren - is onschatbaar om onze relatie tot de wereld uit te klaren. Welke mondialiserende rol kan het *onderwijs* spelen?

- *Gemeenten* vormen het bestuursniveau dat overal het dichtst bij de burger staat. Hoe kunnen onze gemeenten met de wereld bezig zijn?

- *Politici* zijn verkozen om ons (mondiale) samenleven in goede banen te leiden. Welke internationale politiek moeten zij voeren?

- Hoe onze wereld zo organiseren dat de fundamentele rechten van mens, samenleving en milieu overal gerespecteerd geraken? Het is een vraag die *NGO's* uit de hele wereld wakker houdt en waarvoor zij de publieke opinie gevoelig willen maken. Wat zijn de prioriteiten voor de Vlaamse NGO's?

- De *media* bepalen in hoge mate waarover het publieke debat handelt. Hoe vermijden we dat zij het gesprek over onze plaats in de wereld onder de mat vegen?

De wereld is een stad.....

Eén valkuil dient alvast vermeden: we denken er niet aan om de wereld als een dorp voor te stellen. Daarvoor is de wereld veel te divers. Hij is geen geromantiseerd 'oerdorp'. Navelstaarderij en een eenzijdige focus op het eigene of het lokale kunnen we missen als kiespijn. Veel handzamer en correcter is de nieuwe slogan 'think and act *glocal*'. De zogenaamde *glokalisering* speelt zich tegelijkertijd mondiaal én lokaal af. Sociale mobiliteit, diversiteit, heterogeniteit en wederzijdse afhankelijkheid zijn daarbij uitdrukkelijk aanwezig. Daarom spreken we van 'De wereld, onze stad'.

Het streven naar wereldburgerschap heeft dus weinig boodschap aan een misbegrepen idee van 'harmonieus dorpsleven'. Het vergt integendeel een radicale ommezwaai, een stevig pleidooi voor het 'glokaal' belang van het buitenland. De broodnodige "andere wereld" kan pas vorm krijgen door eraan te werken op het mondiale én het lokale niveau.

... bevolkt door actieve burgers

De uitdaging bestaat erin om een maatschappelijk klimaat te scheppen waarin mensen zich geroepen voelen om als "actieve wereldburgers" te ageren voor de uitbouw van een democratische en solidaire samenleving. Dit engagement kan verschillende vormen aannemen en zich zowel in de privé-sfeer situeren als op het werk, in de school of op politiek niveau.

Een actieve wereldburger worden is een levenslang leerproces over omgaan met de "bedreigende" wereld. Dat proces leidt ertoe dat mensen zich niet afsluiten voor de wereld maar hem integendeel mee vorm willen geven. Die attitude aankweken, is een uitdaging aan alle actoren die een rol spelen bij levenslang leren om zoveel mogelijk kansen te scheppen voor incidenteel en/of formeel leren.

Mensen zullen zich als actieve wereldburgers profileren wanneer aan drie voorwaarden is voldaan:

- (1) Men wordt aangesproken door maatschappelijke thema's.
- (2) Men heeft het gevoel dat men echt iets kan doen en daarbij over de nodige vaardigheden beschikt om een engagement op te nemen.
- (3) Het gaat niet om projectjes van één man/vrouw. Actief burgerschap wordt versterkt als mensen zich niet alleen voelen maar samen met anderen hun engagement waar kunnen maken.

Waarom is het zo moeilijk om “actieve wereldburger” te zijn? Waarom kruipen mensen zo snel terug in hun schelp? Blijkbaar vinden veel mensen mondiale thema's niet echt belangrijk. Vaak lijken ze een “ver van mijn bed show” waar helaas niets aan te verhelpen valt. En het discours van specialisten uit de derdewereldbeweging of van andersglobalisten klinkt al te vaak wollig en nodeloos ingewikkeld. Mensen blijven achter met gevoelens van machteloosheid, desinteresse, frustratie. Geen vruchtbare voedingsbodem voor actief engagement.

Een nieuwe aanpak is nodig. Dat kan door te vertrekken vanuit de concrete ervaringen met de globalisering; in te haken op de ontmoeting, positief of negatief, die elkeen in de dagelijkse realiteit met de wereld ervaart. Verschillende actoren moeten hun verantwoordelijkheid opnemen om die concrete ervaringen om te zetten in evenzoveel kansen om de buitenwereld te leren begrijpen en ermee om te gaan. Dialoog tussen de verschillende actoren is daarbij een noodzaak.

Het onderwijs: mondiaal en beter

Binnen het onderwijs spelen zich vooral maar niet uitsluitend formele leerprocessen af. Het onderwijs biedt mogelijkheden om leerlingen te stimuleren om “actieve wereldburgers” te worden. Voor jongeren is de school immers de ideale plek om te experimenteren. Ja immer genoeg lijden heel wat scholen onder angst voor de buitenwereld, die ze liever aan gene zijde van de schoolmuren houden. Internationale solidariteit is geen prioritair aandachtspunt of verzandt in ad hoc initiatieven die het exotisme niet overstijgen. Het moet anders en beter.

Er is hoop, want het internationale thema is voor veel scholen niet nieuw. Enkele voorbeelden: 15 % van alle scholen in Vlaanderen (van basis- tot hoger onderwijs) deed tijdens het schooljaar 2002-2003 beroep op het programma “Kleur Bekennen” om activiteiten rond mondiale vorming te ondersteunen en/of te financieren. Meer dan 120 scholen organiseren “intra muros” een kleine Wereldwinkel. Veel scholen nemen deel aan de campagnes van NGO's (zoals 11.11.11, Broederlijk delen, de Damiaanactie, Vredeseilanden, e.a.) en/of verwerken het thema globalisering in een (vakoverschrijdend) lessenspakket. Op velerlei manieren worden scholen gestimuleerd om te werken aan dit wereldburgerschap: er zijn voldoende eindtermen die verwijzen naar vaardigheden die van leerlingen wereldburgers maken; er bestaat een ruim aanbod aan educatieve middelen en campagnes over internationale solidariteit; er zijn heel wat aanbieders op de markt (zowel NGO's voor ontwikkelingssamenwerking als educatieve vzw's of dienstverlenende bedrijfjes) al dan niet gepromoot door “Kleur Bekennen”; er is een decreet dat samenwerking tussen scholen en NGO's of derden financieel stimuleert; provincies en gemeenten ondersteunen initiatieven i.v.m. internationale solidariteit op financieel, logistiek of inhoudelijk vlak; er is het decreet Gelijke Onderwijs Kansen, enzoverder. Scholen hebben dus geen reden om de globalisering stil te houden.

Toch blijkt de impact van al die inspanningen mager. Het thema “internationale solidariteit” is geen prioritair thema. De commissie mondiale vorming van de VLOR ligt stil wegens gebrek aan middelen. In bijscholingen die de scholen zelf organiseren, valt een thema als mondiale vorming vaak uit de boot. De “mondiale dagen” worden meestal gedragen door een handvol geëngageerde leerkrachten maar zelden door een heel schoolteam. En helemaal zelden wordt een mondiaal project gedragen door de hele scholengemeenschap (directie, leerkrachtenteam, oudercomités en leerlingen). Institutioneel is het voor een school vaak moeilijk om vakoverschrijdende initiatieven op het getouw te zetten. Individuele leerkrachten zijn sowieso overvraagd. De financiële draagkracht van veel scholen is beperkt.

Bovendien zien we vaak dat scholen niet geïntegreerd zijn in hun buurt en vaak lijken op eilandjes in de samenleving. Maar de knelpunten liggen niet alleen op institutioneel vlak. De educatieve middelen en strategieën zijn vaak niet aangepast aan de schoolcontext, noch aan de doelgroep. En last but not least is er de mentaliteitskwestie: open staan voor de buitenwereld is lang geen vanzelfsprekende attitude, ook niet binnen de schoolmuren.

Voor de sector is het dus een uitdaging om het thema “internationale solidariteit” op een nieuwe manier in het onderwijs te integreren. Daarbij moet men verschillende condities in het oog houden die leerprocessen voor actief wereldburgerschap mogelijk maken.

(1) We zijn allemaal wereldburgers. We worden allemaal op één of andere manier geconfronteerd met de buitenwereld. Initiatieven moeten vertrekken vanuit deze -positieve en negatieve- ervaringen (vb. racisme, mondialisering van de muzikindustrie, ...). Het heeft weinig zin om met een voorgekauwd verhaal over één of ander mondiaal thema een groep leerlingen te bestoken. Dat wordt prediken voor de al geïnteresseerde buitenbeentjes, terwijl de overgrote meerderheid van de leerlingen reageert met geuwen, dromen, lachsalvo's of desertie. Leerlingen moeten enthousiast worden gemaakt door hun eigen ervaringen in een internationaal perspectief te plaatsen.

(2) Leerlingen moeten de mogelijkheid krijgen om positieve ervaringen op te doen. Ze worden nu vaak bestookt met negatieve berichtgeving via de media of ze worden overdonderd door analyses van specialisten. Leerlingen moeten de ruimte krijgen om projecten op te zetten. Ze moeten handelingsperspectieven op maat aangeboden krijgen: een uitwisseling, een eigen mondiaal project, deelname aan campagnes, opzetten van eigen acties, mogelijkheden tot leren omgaan met het andere, het vreemde ... Ze moeten kortom kunnen experimenteren.

(3) Het sociaal netwerk van leerlingen kan uitgebreid worden door hen in contact te brengen met buitenschoolse bewegingen en organisaties die rond dezelfde thema's werken. Het is belangrijk dat leerlingen niet het gevoel krijgen dat ze vechten tegen de bierkaai, maar dat ze niet alleen zijn en samen met anderen sleutelen aan een betere wereld.

En het is mogelijk. In het “Handelsinstituut Regina Pacis” in Tielt, bijvoorbeeld, werkt men sinds een aantal jaren op een geïntegreerde manier rond mondiale vorming. De leerkrachten bespreken tijdens personeelsvergaderingen wie met welke thema's bezig is in zijn/haar individuele vakken. Ze kijken uit naar mogelijke samenwerking om een thema (bijvoorbeeld “oorlog en vrede”) in verschillende lessen (Nederlands, handel, geschiedenis, MAVO, godsdienst, ...) aan bod te laten komen. Naast de organisatie van mondiale dagen werkt de school ook aan een wereldburgertraject. Gedurende het hele jaar zijn leerkrachten en leerlingen bezig met mondiale vorming. Er wordt samengewerkt met NGO's, “Kleur Bekennen”, journalisten, het Centrum voor Informatieve Spelen, Jeugd en Vrede, etc. De school doet ook een beroep op de diensten die de stad Gent aanbiedt. Zo bezoeken de zesdejaars niet alleen het NTG maar ook de tentoonstellingen in het Vredeshuis van de stad.

Het is een uitdaging voor de sector om te bekijken op welke manier de bovengenoemde knelpunten opgelost kunnen worden om op een optimale manier leerprocessen tot actief burgerschap een kans te geven.

Media voor een nieuwe wereld

De lezer, kijker of luisteraar verdrinkt in een zee van informatie en, erger nog, in een oceaan van feiten, weetjes, losse gegevens die talloze media onafgebroken uitspuwen. Meer dan vroeger concentreren de media zich op het nieuws dichtbij. International nieuws en evoluties die de nieuwe wereld echt vorm geven, komen in veel mindere mate aan bod. Emoties en snelle, lekkere verhalen krijgen voorrang. Of de berichtgeving juist is en hoe we het nieuws moeten begrijpen, doet er dikwijls niet zoveel toe. Precieze informatie, duiding en kritische reflectie is dikwijls ver zoek.

De nieuwsconsument blijft achter in verwarring en onmacht. De gevolgen en de gevaren van deze trend in medialand zijn groot. De overvloed aan ongestructureerde informatie, aan ruis over wat zich op de wereld dag in dag uit afspeelt, leidt niet tot meer besef over wat echt gaande is in de wereld. Er groeit veel moeilijker mondiale bewustwording. Nog minder kunnen we aannemen dat op die povere bewustwording afdoende mondiale (re)actie zal volgen.

Weliswaar zijn de media zijn niet oppermachtig bij het bepalen van wat mensen denken en doen, maar hun invloed is in elk geval immens, zeker bij de schifting van wat wij al dan niet belangrijk vinden. Wanneer de nieuwsselectie beperkt, éénzijdig en kortzichtig is, zal de kennishorizon van vele mensen kleiner worden.

Wat te doen? Mensen kunnen zeker een betere kijk krijgen op de wereld(problemen). Maar dan moeten we stoppen met ploeteren in de drabbige informatiempoel. Dat kan; Op voorwaarde dat we beschikken over degelijke instrumenten beschikken die de gegevensstroom omzetten in zinvolle, kwaliteitsvolle, verstaanbare, verteerbare en handelbare informatie.

Er is vooral nood aan oerdegelijke journalistiek en media. Die mogen heel aantrekkelijk en commercieel worden ingevuld, maar bovenal moeten ze een journalistieke creatie pur sang zijn: ze moeten informatie en duiding brengen over wat echt belangrijk en belangwekkend is. Het nieuws moet correct zijn, de uitleg gedegen. Want als ls de media meer en meer het kompas vormen waarop samenlevingen varen, moet dat kompas betrouwbaar zijn. Daarom moeten overheden en samenlevingen erover waken dat we beschikken over onafhankelijke en betrouwbare media. Tevens stimuleren ze degelijke, in de samenleving verankerde media, die bijdragen tot meer mediademocratie. Die democratisering van informatie is cruciaal om elke burger in staat te stellen actief en bewust deel te nemen aan samenleving en democratie. *Ze* maakt mogelijk dat kennis opnieuw macht kan worden zodat we meer greep krijgen op onze wereld. Dat kan via media die niet alleen problemen signaleren maar ook de vraag stellen hoe er mee om te gaan en de problemen te counteren. Meer en meer blijkt dat zulke mediademocratie media vereist die én journalistiek én economisch én politiek onafhankelijk zijn. Alleen zo is het mogelijk om volop werk te maken van gedegen journalistiek over wat onze samenleving en onze wereld overkomt, over de antwoorden voor een meer duurzame, sociale en democratische samenleving en over de wegen daar naartoe. Een fraai voorbeeld is het maandblad MO; het magazine biedt kwaliteit, is onafhankelijk en bereikt via de verspreiding in samenwerking met 'Knack' een ruim publiek van plusminus 100.000 lezers. Hoewel ruim, is dat publiek slechts één segment van de Vlaams bevolking. Eén MO maakt dus de lente niet. Overheden én NGO's moeten hun nek uitsteken en investeren in meer van dit soort media. Die hoeven niet belerend, saai of betuttelend te zijn: dek maar aan de reeks reportages die het drukbekeken 'Man Bijt Hond' maakte, in samenwerking met Ontwikkelingsamenwerking, in landen als Ecuador, Senegal, Cuba, de Filipijnen. Grappige, ontroerende verhalen over mensen aan de andere kant van de wereld én in primetime op de buis: het kan dus. Op die weg moeten overheden, media en NGO's verder durven gaan.

In dat ruimere mediakader kan het helpen dat:

- de overheid stimulansen geeft aan media om te berichten over de wereld;
- journalistiek en economisch onafhankelijke media opduiken in het medialandschap;
- de overheid steun en kansen geeft aan onafhankelijke media;
- sociale bewegingen en organisaties allerhande uit het zogenaamde middenveld participeren in en aan dergelijke onafhankelijke media;
- de overheid erop toekijkt dat haar openbare omroep de wereld niet uit het oog verliest;
- onafhankelijke persagentschappen die berichten over de wijde wereld de steun krijgen die ze verdienen;
- opleidingen voor journalisten oog hebben voor de wereld;
- de eigenaars en de managers van de media samen met o.a. de journalisten de deontologische verantwoordelijkheid dragen om nieuws en ook duiding te verschaffen over al wat wezenlijk belangrijk is voor mens en samenleving, dus ook op het internationale en mondiale vlak.

Onze gemeenten: de kerktoren voorbij

De gemeente Eeklo maakte de inplanting van enkele grote windmolens mogelijk en stimuleerde haar inwoners om te participeren in de energiecoöperatie die ze bouwde. Enkele honderden inwoners zijn coöperant geworden. Eeklo organiseert ook de gezamenlijke aankoop van zonnepanelen voor haar inwoners.

De term “actief burgerschap” wordt vaak verengd tot het opnemen van een politiek engagement. Actief burgerschap gaat echter verder. Het behelst elke vorm van engagement dat een steentje bijdraagt aan een betere en meer solidaire samenleving. Dit engagement is vaak onzichtbaar doordat het zich in de privé-sfeer of in de buurt afspeelt (vb. energie besparen in huis, bewust geen auto kopen, Nederlandse les geven aan de Marokkaanse buurvrouw, ...). Deze engagementen induceren belangrijke leerprocessen en moeten worden aangemoedigd. Ook gemeenten kunnen hier een rol spelen. En dat doen ze meer en meer. We denken bijvoorbeeld aan de speelstraten, ondersteuning van de wijkcomités, opkuisacties, overleg met burgers, enzoverder.

Wanneer gemeenten een volwaardig internationaal beleid uitbouwen, dan geeft dit ook kansen om leerprocessen tot actief wereldburgerschap te stimuleren. Steeds meer gemeenten nemen hun internationaal beleid ernstig, vanuit de overtuiging dat de gemeentelijke insteek complementair is met wat andere bestuursniveaus en organisaties doen. 279 gemeenten hebben een schepen voor internationale samenwerking (of internationaal beleid, ontwikkelingssamenwerking, Europese zaken en jumelages, internationale solidariteit) en ongeveer één derde van de gemeenten stellen 1 of meerdere ambtenaren vrij om het internationaal beleid mee uit te bouwen. 150 Vlaamse gemeenten (op een totaal van 308) hebben samen meer dan 300 jumelages in landen van de EU en daarbuiten. Meer dan 30 gemeenten hebben een stedenband met een gemeente in het zuiden of bereiden een dergelijke stedenband voor. Bijna alle gemeenten hebben een raad voor ontwikkelingssamenwerking of een werkgroep rond dit thema en ondersteunen op financiële en/of logistieke manier allerhande projecten over internationale solidariteit.

Een internationaal beleid van een gemeente kan op verschillende sporen ontwikkeld worden: (1) de gemeente als actor die zelf projecten en programma's uitvoert in Europa en in de wereld en die de inhoudelijke accenten van het beleid autonoom bepaalt; (2) de gemeente als facilitator die initiatieven van lokale organisaties in de gemeente ondersteunt (financieel, logistiek, moreel); (3) de gemeente als regisseur die internationale initiatieven initieert door het uitbouwen van samenwerkingsrelaties met externe organisaties, bevolking en eventueel andere gemeenten.

Veel gemeenten treden steeds actiever op de voorgrond: ze voeren een goed informatiebeleid over internationale thema's, zetten sensibiliserende activiteiten op, nemen een voorbeeldfunctie op (vb. eigen ethisch verantwoord aankoopbeleid, ondertekenen van petities, schone kleren campagne, fair trade producten op het gemeentehuis, ...). Politieke actie is bekend terrein voor de meeste Vlaamse gemeenten. In het verleden konden NGO's en allerhande organisaties steeds rekenen op de medewerking van gemeente, denk maar aan de campagne “Mijn gemeente kernwapenvrij”; of de acties tegen apartheid. In Zemst, bijvoorbeeld, besliste de gemeenteraad om een lokale variant van de Tobin-taks in te voeren. In 2002 zette Zemst een éénmalige toelage opzij van 1% op de netto-opbrengst van het kapitaal dat de gemeente dat jaar op korte termijn belegde. De gemeentelijke Raad voor Ontwikkelingssamenwerking kon voorstellen doen om de opbrengst van de toelage toe te wijzen aan één of meerdere ontwikkelingsprojecten. Uiteindelijk werd het geld besteed aan enkele sensibilisatieprojecten, zoals het bezoek van een twintigtal scholen aan een interactieve tentoonstelling van Jeugd en Vrede en de organisatie van een infoavond over “kinderen leren omgaan met anders zijn”.

De laatste jaren kregen de gemeenten meer impulsen om werk te maken van een volwaardig internationaal beleid. Op federaal en Vlaams niveau kwamen meer middelen ter beschikking van de gemeenten om een volwaardig internationaal beleid uit te bouwen. De gemeenten worden door hun vereniging (VVSG) ondersteund zowel op individueel vlak (coaching) als via gezamenlijke vormingen voor schep en ambtenaren.

Toch blijven de gemeenten in hetzelfde bedje ziek als het onderwijs. Het thema internationale solidariteit is geen prioritair thema en wordt als beleidsdomein vaak als toetje in een al overvolle schepenportefeuille gedropt. De ambtenaar die het beleid mee gestalte geeft, is vaak ook nog verantwoordelijk voor één of meerdere andere beleidsdomeinen (vb. milieu, jeugd, integratie, cultuur). Alsof het uitstippelen van een gemeentelijk internationaal beleid iets is dat de ambtenaar er als achterafje op na kan houden. Ook in het schepencollege is het niet altijd vanzelfsprekend het internationaal beleid en de daarvoor voorziene tijd en middelen te verdedigen. Vaak is het beleidsdomein door hooguit enkele verlicht geesten gedragen, zonder al te veel steun van de hele administratie of het voltallige college. Zelden is er sprake van een integratie van internationale thema's in andere diensten, ondanks het feit dat het beleid van de meeste diensten rechtstreeks of onrechtstreeks beïnvloed wordt door veranderingen en evoluties in de Europese en internationale context (vb. opvang van asielzoekers, overstromingen t.g.v. klimaatwijzigingen, landbouwers die de Europese landbouwpolitiek niet meer zien zitten, terroristische dreigingen, liberalisering van de energiemarkt, ...). De financiële capaciteit van de gemeente is beperkt. Dit alles resulteert meestal in het opnemen van een minieme rol, namelijk die van facilitator: de gemeente ondersteunt een raad voor ontwikkelingssamenwerking en financiert met een beperkt budget een aantal kleine projecten. Hierdoor doet ze onrecht aan de bevoorrechte positie die ze als lokaal bestuur heeft om kansen te creëren voor actief wereldburgerschap. Een degelijk beleid en de creatie van echte kansen voor actief wereldburgerschap vraagt natuurlijk geld en mensen. De gemeente moet werk maken van een integraal beleid zodat niet alles op de schouder van die ene schep en die ene ambtenaar terecht komt. Ook diensten als de jeugddienst, milieudienst, technische dienst, ... moeten hun schouders mee onder het internationale beleid zetten.

Er zijn heel wat mogelijkheden. Enkele gemeenten tonen aan dat ze het serieus menen met hun internationaal beleid. Zij vervullen een voortrekkersrol en proberen zoveel mogelijk mensen uit de bevolking bij het beleid te betrekken. Herent bijvoorbeeld heeft, zoals een aantal andere gemeenten, een ambtenaar aangesteld voor haar internationaal beleid en is een stedenband aangegaan met drie gemeenten in Guatemala. Zowel de eigen diensten als de bevolking worden betrokken bij dit proces. Er werden intern vormingen georganiseerd voor de collega-ambtenaren van andere diensten. Via allerlei informatiekanalen (website, folders, bustour, publiek debat ...) werd de bevolking op de hoogte gebracht en uitgenodigd om mee te werken. Met ondersteuning van de jeugddienst namen enkele Herentse jongeren deel aan een uitwisseling met Guatemala waarover ze een radioreportage maakten en nadien een toneelstuk opvoerden voor het thuispubliek. Samen met de Guatemalteekse delegatie organiseerde Herent ook een ontmoetingsweek over lokale democratie en besluitvorming.

Gent bereidt een stedenband voor met Mangaung in Zuid-Afrika. Van bij het begin betrok de stad de bevolking bij de voorbereidingen. Een vertegenwoordiger van de Gentse Raad voor Ontwikkelingssamenwerking (GROS) zetelde in de werkgroep voor de selectie van een partnergemeente en de voorbereiding van de eerste werkbezoeken. Gent hield rekening met spontane suggesties van particulieren en organisaties uit het middenveld. Men heeft allerlei internationale contacten geïnventariseerd van grote middenveldorganisaties, universiteiten en hogescholen. In een eerste fase zal Gent de stedenband tussen de gemeentelijke diensten uitwerken maar de deur staat open voor samenwerking tussen inwoners en organisaties uit Gent en Mangaung. Ook de gemeenten Mol, Lommel en Olen proberen een zo groot mogelijk draagvlak uit te bouwen voor hun stedenband (meer info op www.vvsg.be)

Gemeenten met een volwaardig internationaal beleid spelen een belangrijke rol in het leren omgaan met die buitenwereld. Als bestuursniveau het dichtste bij de mensen, zullen hun initiatieven vanzelfsprekend moeten aansluiten bij de dagelijkse beslommeringen van iedereen. Gemeenten kunnen mensen uitdagen om actieve burgers te worden. Bijvoorbeeld door het aanbieden van premies voor ecologisch en ethisch verantwoord verbouwen (zoals het voorbeeld van Eeklo); organiseren van verkeersvrije straten en verkeersvrije weekeindes (n.a.v de Kyoto-normen); inwoners in contact brengen met inwoners uit de partnergemeente in het zuiden die samen nadenken over een gemeenschappelijk thema, vb. duurzame landbouw, participatieve besluitvorming, ... Zo krijgen inwoners de kans om hun eigen ervaringen in een internationale context te plaatsen, leren zij die vreemde buitenwereld een beetje beter kennen en kunnen ze samen de handen uit de mouwen steken. Daarbij is het belangrijk dat de gemeente de nodige samenwerkingsverbanden aangaat (met het onderwijs, het middenveld, de bedrijven, de NGO's, beweging van de andersglobalisten, milieubeweging, ...) zodat de gemeentelijke initiatieven geen eilandjes zijn maar gedragen worden door een grotere groep mensen.

Vlaamse NGO's, mondiale prioriteiten

Vanzelfsprekend dragen vooral NGO's - voor mensenrechten, milieu of ontwikkelingssamenwerking - een verpletterende verantwoordelijkheid inzake de zorg voor wereldburgerschap. Vooral NGO's voor ontwikkelingssamenwerking vinden net hierin hun bestaansreden. Hun rol is dubbel. Aan de ene kant moeten ze de publieke opinie, inclusief beleids- en opiniemakers, ertoe aanzetten zich als 'burgers in de wereld' te gedragen: dit is het zogenaamde sensibiliseringswerk in het Noorden. Daarnaast moeten de NGO's ook een actieve beweging zijn en integraal deel uitmaken van de samenleving waaruit de organisatie is ontsproten.

Vlaamse NGO's hebben meer dan ooit een opvoedende taak in Vlaanderen te vervullen. Het mangelt het zo fel bejubelde maatschappelijk draagvlak voor internationale solidariteit aan fundament. Wereldverbondenheid ontstaat niet alleen vanuit het werken in het Zuiden, maar ook, en zelfs méér, in wisselwerking met onze alledaagse bezigheden hier. NGO's mogen zich niet beperken tot het hobbyïsme voor de Vlaming die zich na gedane arbeid "nog even wil bekommeren om de medemens elders in de wereld". Integendeel: wereldburgerschap opbouwen doen we dag na dag, uur na uur, tijdens de dagelijkse activiteiten: thuis en tijdens de werkuren, als ouder actief in het oudercomité, als sociaal voelende bedrijfsleider, als militant in de vakbond, als fervente sportliefhebber in de plaatselijke club, als buurman of -vrouw van een allochtone medeburger, als bewuste consument, enzovoort.

Bewust, duurzaam wereldburgerschap groeit uit het leven van alledag, veeleer dan door de bestorming van de barricades in Seattle of Porte Alegre. Het is in deze locale context dat Vlaamse NGO's ons dienen bewust en overtuigd te maken van de positieve consequenties van globalisering en ons moreel te wapenen tegen de bedreigingen die ervan uitgaan. Die taak vergt een positionering in het sociale weefsel in Vlaanderen. De indruk bestaat dat het NGO-werk zich te veel in de marge afspeelt; het moet opschuiven naar de kern van het sociaal gebeuren. Dit kan door allianties te smeden met vakbonden, ouderverenigingen, beroepsorganisaties, vrijetijdsclubs en allerhande belangenorganisaties die zich inzetten voor wereldburgerschap. We moeten immers éérsst volop actieve Vlaamse burgers zijn om verantwoordelijke wereldburgers te worden.

Kortom, NGO's vertrekken bij voorkeur vanuit concrete bezorgdheden van burgers die leven en werken in Vlaanderen. Dit betekent onze troeven uitspelen in Vlaanderen, in complementariteit met de partnerorganisaties in het Zuiden die meer en meer zelf in staat zijn om aan duurzame ontwikkeling te werken mits een minimale ondersteuning op vlak van capaciteit en krachtenbundeling. Bijvoorbeeld: de zorg voor eerlijk en gezond voedsel hier is een ideale aanleiding om het ook te hebben over het recht op voedsel elders in de wereld.

Het is onze overtuiging dat precies de NGO's, als ze zijn ingebed in onze Vlaamse samenleving, ervoor kunnen zorgen dat ook anderen hun taak opnemen voor een andere en betere wereld. Dat is ook de analyse van Jac De Bruyn, voormalig directeur van Broederlijk Delen: "De progressieven zijn niet meer of niet voldoende aan de basis aanwezig. Ze gaan op in instituten en gespecialiseerde diensten, maar in het vrijwilligerswerk op basisniveau zoals in buurtverenigingen en initiatieven van de eerste lijn kom je hen niet of nauwelijks tegen. Al jaren pleit ik voor een sterkere band tussen organisaties die hier armoede bestrijden en ontwikkelingsorganisaties. NGO's bombarderen ons met prangende brieven om giften maar zijn afwezig in volksbuurten of in initiatieven voor intercultureel contact die pogen om de kloven in onze maatschappij te dichten. Welke NGO's hebben nog een achterban van betekenis? Eén die ook nog iets te zeggen heeft? Een grondige bezinning binnen de sector over het verlies aan impact is nodig. Ik denk dat alle sociale bewegingen moeten kijken wat hun bijdrage is om verdere sociale desintegratie te voorkomen en wat hun bijdrage is aan gemeenschapsopbouw." Bij monde van NGO-autoriteit Erik De Clerck klinkt het zo: "Moeten NGO's niet de hand in eigen boezem steken? Hoe en waar zijn ze aanwezig op het publieke forum? Welk is hun strategie om het buitenland op duurzame wijze binnen te halen in het denken en doen van de publieke opinie, de media, de politici en andere beleidsmakers? Nu ik zelf sinds een jaar niet meer dagelijks actief ben in NGO-middens valt het me op hoe weinig ik hen ontmoet in het maatschappelijke leven. Bij de leden van de "Staten-generaal van het Middenveld" tel ik een dozijn Vlaamse NGO's. Maar wat staat er over "de wereld" in het verkiezingsmemorandum van dat middenveld, behalve twee paragrafen tjokvol algemeenheden over Europese instellingen? En hoe zwaar hebben de bekommernissen van de NGO's doorgewogen wanneer Vlaams formateur Letermé gesprekken had met het middenveld? Ook daar slechts een paar algemeenheden in de nota die bij de regeringsonderhandelingen op tafel lag. We moeten ons durven afvragen: zijn de NGO's wel goed bezig? Gedragen ze zich niet als vreemde vogels die veel praten over wat er in de wereld aan de hand is maar nauwelijks benul hebben van wat de mensen in eigen land bezig houdt en mobiliseert? In de sector van de sociale en meerwaarde-economie, in de buurt- en nabijheidsdiensten, in de sociale werkplaatsen, in het opbouwwerk in achtergestelde wijken en buurten van de grote steden...Je ziet er geen hond van de NGO's. Toch leeft daar een enorm potentieel aan solidariteit en engagement dat open staat voor wat er buiten ons land en Europa gebeurt. Een solidariteit die me veel levensechter en duurzamer lijkt dat de opstoot van caritatieve gevoelens waarop een beroep gedaan wordt met de verkoop van wenskaarten en gadgets aan de uitgang van de supermarkten. Ik raak er meer en meer van overtuigd dat de NGO's eens diep moeten gaan nadenken over de vraag of ze nog wel een boodschap te brengen hebben. En dan liefst een boodschap die motiveert tot maatschappelijke veranderingen en niet eentje die focust op de doelstellingen en het voorbestaan van de eigen organisatie."

De NGO's hoeven in die denkoefening niet van nul te beginnen. Er bestaat een weliswaar beperkt maar toch solide draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking in Vlaanderen. Minstens 10% van de Vlamingen zijn bewuste en verantwoordelijke wereldburgers, zo blijkt uit onderzoek van het Hoger Instituut Van de Arbeid (HIVA). Deze mensen zijn actief in de plaatselijke wereldwinkel, draaien mee in het 11.11.11.Comité en zetelen in de GROS (gemeentelijke raad voor ontwikkelingssamenwerking). Maar de grote meerderheid, 90 % van de Vlamingen, slagen de NGO's er niet in te bereiken, laat staan hen te activeren tot internationale solidariteit. Nochtans hebben NGO's behoefte aan een breed maatschappelijk draagvlak: de betrokkenheid van Vlamingen en hun bereidheid NGO-acties te steunen zijn van vitaal belang voor het verwezenlijken van het NGO-mandaat.

De doelstellingen van NGO's zijn brandend actueel, maar hun aanpak moet anders en beter. Meer aandacht met gaan naar het inspelen op ervaringen en vragen vanuit de eigen samenleving. Je ontmoet immers in de eigen gemeente een Afrikaanse vluchteling in procedure van asielaanvraag. Je ziet een Roemeense moeder-met-baby die in de metro van Brussel bedelt. Of je volgt samen een cursus met een 'nieuwe Belgische van Marokkaanse afkomst' die tegen wil en dank wordt uitgetrouwelijk aan een onbekende landgenoot. Al die ervaringen zijn voor NGO's evenzovele kansen om te sleutelen aan actief wereldburgerschap bij de betrokkenen. NGO's moeten er in slagen het publiek diets te maken dat we als wereldburgers wel degelijk het verschil kunnen maken voor deze mensen én voor ons zelf. In ons concrete handelen en in het mee wegen op het beleid kunnen we werken aan lotsverbetering voor "hen" en een aangamer situatie voor "ons". Immers, wie in eigen

land een job en een toekomst heeft, zal er niet meteen aan denken om “onze” jobs te komen inpikken – onderbetaald en zonder sociale bescherming- of “onze” straten onveilig te maken. Meer dan ooit moeten mensen elkaar weten te vinden in de gedeelde verantwoordelijkheid van wereldverbondenheid.

Dé grote educatieve opdracht van NGO's bestaat erin verontwaardiging op te roepen over de sociale onrechtvaardigheden en consequent te (doen) handelen vanuit de feitelijkheid van mondiale verwevenheid. Uiteraard gaat deze ontwikkelingseducatie verder dan profilering van het eigen Grote Gelijk van de NGO. Ook reikt deze taak verder dan fondsenwerving. Bovendien is educatie pas efficiënt en effectief als ze 'glocal' wordt, dit wil zeggen met oog voor de complexe mondiale dimensie die onze samenleving zowel voordelen biedt als problemen en conflicten oplevert. Deze educatieve opdracht kan pas slagen wanneer ook de overheid het belang van deze rol van NGO's erkent en er subsidies voor vrijmaakt. Educatie, sensibilisering en beleidsbeïnvloeding winnen aan belang: kijk maar naar de succesvolle rit waarmee NGO's de Tobintaks op de politieke agenda in het Belgische parlement hebben gebracht. Van de weeromstuit hebben NGO's de plicht om te zorgen voor transparantie en publieke verantwoording over het subsidiegeld: subsidiërende overheden hebben het recht en de plicht de besteding van gelden te controleren, te evalueren en zo nodig bij te sturen.

Het beleid: heikneutervisie of wereldburgerschapspolitiek?

De politiek heeft een grote verantwoordelijkheid in het wereldburgerschap van haar kiezers. Ze heeft er ook alle belang bij dit wereldburgerschap actief te stimuleren. Het behoud van ons welvaartspeil, de noodzakelijke modernisering van de sociale zekerheid, onze veiligheid en economische toekomst, het zijn allemaal grote maatschappelijke dossiers die sterk verankerd zijn met de globalisering en de politieke en economische ontwikkelingen buiten de landsgrenzen.

Een ernstige aanpak van die fundamentele uitdagingen vergt een volwaardige integratie van de dimensie ‘buitenland’ in alle beleidsdomeinen. Maar dit scenario maakt weinig kans op slagen in een bange samenleving, met slecht geïnformeerde burgers die het buitenland vooral als een bedreiging zien. In dit soort klimaat wordt het bedje eerder gespreid voor een terugplooi op zichzelf en voor het succes van partijen die teren op een verkramp (volks-) nationalistisch discours. Het is een verschijnsel dat we in Vlaanderen goed kennen maar ook in andere (vooral rijkere) Europese regio's opgang maakt. De gevolgen kunnen bijzonder negatief uitvallen. Niet alleen wordt het creatief en innoverend vermogen van een samenleving aangetast, vaak worden ook belangrijke verworvenheden in vraag gesteld.

Een typisch voorbeeld is het afkalvend draagvlak voor de Europese integratieproject. Europa stoot op steeds meer onbegrip, onverschilligheid, ja zelfs vijandigheid. De enorme baten van de Europese constructie komen zelden aan bod, maar de (onvermijdelijke) kosten van het proces worden vaak op een zeer eenzijdige en incorrecte manier uitvergroet. Niet toevallig vreest men in diverse Europese hoofdsteden dat de geplande referenda voor de nieuwe Europese grondwet --die Europa in principe beter moet wapenen om zowel de belangen van haar burgers te verdedigen als haar rol als wereldspeler sterker in te vullen-- negatief zouden kunnen uitvallen. Opnieuw ligt angst grotendeels aan de basis van het afhaken van de Europese burger. Als de inzet van de uitbreiding van de Europese Unie niet doorsijpelt bij de publieke opinie, is het niet verwonderlijk dat die historische gebeurtenis herleid wordt tot een bedreiging van een verlies van ‘onze jobs ten voordele van mensen uit de vroegere Oostbloklanden’. Als er geen dialoog is tussen overheid en burger over de toekomst van Europa, wordt het ook bijzonder moeilijk om Europa verder uit te bouwen als een fundamentele wissel op onze toekomst in een veilige en duurzame wereldordening.

Die voorbeelden tonen aan hoe het voeren van een ‘verlicht’ buitenlands beleid afhankelijk is van een sterk kapitaal aan ‘wereldburgerschap’ bij de bevolking. De politiek op alle niveau's (lokaal, provinciaal, regionaal, federaal en Europees) kan belangrijke stimulansen geven voor het bevorderen van actief wereldburgerschap.

Zoals reeds geduid kan Minister Vandenbroecke als onderwijsminister, maar ook elke schepen van onderwijs een kader uittekenen voor initiatieven in het onderwijs die de buitenwereld binnenbrengen of structurele uitwisselingen opzetten. Een kader uittekenen volstaat echter niet. Men dient ook de dialoog met de betrokken actoren aan te gaan en de nodige middelen ter beschikking stellen. Ook vanuit de ontwikkelingssector kunnen belangrijke impulsen gegeven worden. Een mooi voorbeeld is de steun voor organisaties die werken rond ‘mondiale vorming’ in scholen en erbuiten. Het concept ‘mondiale vorming’ sluit veel beter aan bij de noden van de tijd dan de traditionele ‘ontwikkelingseducatie’, waarbij de Noord-Zuid problematiek doorgaans teveel los gezien wordt van veranderingen in eigen land.

Naar de media toe kunnen overheden stimuli geven om te berichten over de wereld; onafhankelijke en betrouwbare media hebben wij nodig en de beschikbare openbare omroep mag best hierrond nu al een slim wereldburgersplan opstellen; dit zou het huidige verkrampde anti-Vlaams Belang “beleid” in een positief/breed tijdsperspectief kunnen ombuigen.

Op gemeentelijk niveau kunnen mandatarissen resoluut kiezen om lokaal beleid in een internationaal perspectief te plaatsen. De voordelen hiervan zijn legio. Gemeenten overal ter wereld worden geconfronteerd met dezelfde uitdagingen (goed bestuur, ondersteuning lokale economie, duurzame ontwikkeling, enz.). Internationale uitwisseling van goede praktijken verruimt de kans op permanent leren en bijsturen van beleid. De gemeente biedt voorts een interessant kader voor het uitleven van wereldburgerschap door burgers. De ervaring toont aan dat wanneer gemeenten een ernstig beleid uittekent er op termijn een dynamiek kan ontstaan die heel wat burgers voor het eerst betreft bij internationale dialoog en samenwerking. De Vlaamse en federale overheden kunnen dit soort processen op hun beurt stimuleren, door financiële steun te geven, niet alleen voor projecten in het Zuiden, maar vooral ook voor de uitbouw van een gemeentelijk beleid inzake internationale samenwerking.

Maar de kers op de taart is dat wakkere wereldburgers zich gesteund voelen, door een goed buitenlands beleid. België was, na Spaak, de diepgrijze muis die zich leek in te hullen in de schijnbare onmacht van kleine landen. Dankzij onze flamboyante Minister Michel kreeg België een sterker profiel (inzonderheid rond Irak en Centraal-Afrika). Voor velen was dit beleid te eigengereid en weinig coherent met de interne maatschappelijke stromen, maar het is een vooruitgang dat buitenlandse beleid opnieuw een gezicht kreeg.

Een klein land moet internationaal niet buiten zijn schoenen lopen, maar het kan op bepaalde vlakken wel een belangrijke signaalfunctie vervullen. Door het ondersteunen van wereldburgerschap in eigen land, kan het draagvlak vergroot worden voor een moedig buitenlands beleid rond Afrika, wapenleveringen, een Europese Tobintaks, een positieve visie op migratie, enzoverder. Ook daar moet visie het voortouw krijgen op kortzichtige binnenlandse politieke overwegingen. Het pleidooi naar politici is duidelijk : stop het gekibbel om de centen van ontwikkelingssamenwerking te transfereren naar ieders kerktoren. Gebruik buitenlands beleid, handelsbeleid en ontwikkelingssamenwerking als hefboom en niet als pasmunt voor binnenlands gebruik. En betrek de actieve wereldburgers en maatschappelijke organisaties bij het beleid.

Epiloog

De 20ste eeuw is de geschiedenis ingegaan als het tijdperk waarin nationalisme aan de basis lag van twee wereldoorlogen. Op de puinhopen van deze catastrofes, werden de funderingen gelegd voor multilateraal beleid en regionale integratie (met Europa als geslaagd voorbeeld van supranationale samenwerking). De 21ste eeuw confronteert ons allen, burgers en overheden, met het beheer van samenlevingen op diverse, samenhangende niveau's : lokaal, nationaal, regionaal en globaal. Geen enkele sector of menselijke activiteit ontsnapt aan die logica.

Vandaar het belang om de burgers van vandaag en de toekomstige generaties kansen te bieden om als volwaardige 'wereldburger' te kunnen functioneren. Maar het is geen gewonnen strijd. De krachten die mensen duwen in de richting van angst, vervreemding en een terugplooi op een strak afgelijnde leefwereld zijn talrijk en ingrijpend. Op elk niveau moeten daarom de kansen gegrepen worden om de vaak 'onzichtbare' dimensie van het buitenland opnieuw zichtbaar, begrijpelijk en beïnvloedbaar te maken door wereldburgers uit alle geledingen van de maatschappij.

